

Ka budžetu građana

Rodni pregled budžeta Kosova za 2024.

Uvod

Rodno odgovorno budžetiranje (ROB) obezbeđuje da se sredstva budžetiraju i troše kako bi se zadovoljile različite potrebe žena, muškaraca, dečaka i devojaka, kako je identifikovano kroz rodnu analizu. Prema kosovskom Zakonu br. 05/L-020 o rodnoj ravnopravnosti (ZRR), ROB uključuje integrisanje rodne perspektive u budžetskom procesu i „restrukturiranje prihoda i rashoda“ kako bi se promovisala jednakost među ženama i muškarcima.[1] Rodna integracija se definiše kao uključivanje rodne perspektive u „planiranje, odobravanje, sprovođenje, praćenje i procenu zakona, politika, programa i budžeta u svim političkim, ekonomskim i društvenim oblastima“ u cilju unapređenja jednakih mogućnosti za muškarce i žene.[2] Nesprovođenje ROB, kako je predviđeno ovim zakonom predstavlja kršenje zakona i podložno je sankcijama.

Ovaj komentar analizira u kojoj meri su Vlada i Skupština Kosova sproveli zakonske zahteve za ROB u vezi sa budžetom Kosova za 2024. godinu. Komentar se fokusira na budžetske linije za koje su Mreža žena Kosova (MŽK), njene članice i partneri dali preporuke za budžet za 2024. i procenjuje u kojoj meri su ove preporuke sprovedene.

Izazovi u praćenju budžetskih rashoda ka ravnopravnosti

Transparentni budžetski procesi su od suštinskog značaja kako bi se osigurala odgovornost vlade i ojačalo poverenje javnosti. Programsko budžetiranje može povećati transparentnost omogućavajući preciznije razumevanje resursa koji se dodeljuju za unapređenje rodne ravnopravnosti.. Međutim, Kosovo koristi budžetiranje po linijskim stavkama umesto programsko budžetiranje, što predstavlja poteškoće u određivanju iznosa budžeta izdvojenog za rodnu ravnopravnost, kao i za procenu doprinosa koji su rashodi dali rodnoj ravnopravnosti.

Transparentnost i odgovornost

Nacrt zakona o budžetu za 2024. nikada nije stavljen na javnu raspravu, uprkos zahtevima Uredbe (VRK) br. 05/2016 o minimalnim standardima za proces javne rasprave. Nakon što je Vlada usvojila nacrt zakona 31. oktobra 2023. godine, MŽK je poslala „Ubrzanu rodnu analizu Nacrta zakona o budžetu za 2024. godinu sa preporukama za Skupštinu Kosova“, tražeći od svih poslanika Skupštine da izmene nacrt zakona kako bi zakon adresirao nekoliko prioritarnih potreba žena, muškaraca, devojčica i dečaka navedenih u analizi.

[1] Član 3, paragraf 1.17.

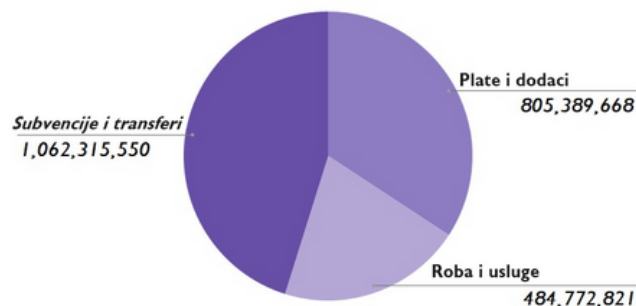
[2] Član 3, paragraf 1.16.

Vlada nije objavila anekse budžeta koje Ministarstvo finansija, rada i transfera zahteva da svaka budžetska organizacija (npr. ministarstva i opštine) pripremi, prema Budžetskom cirkularu. Zakon br. 08/l-260 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2024. godinu nije praćen nijednom objavljenom Rodnom budžetskom izjavom koja bi objasnila kako budžet doprinosi rodnoj ravnopravnosti, iako bi to bilo važno s obzirom na to da Kosovo koristi budžetiranje po linijskim stavkama. Nije jasno ni da li je budžet utvrđen na osnovu rodne analize. Stoga, na osnovu Zakona o budžetu, građanima je nejasno kako će budžet doprineti ciljevima Kosova da unapredi rodnu ravnopravnost. Štaviše, s obzirom na to da ovi aneksi nisu objavljeni, građani ne mogu da ih analiziraju kako bi procenili da li na adekvatan način zadovoljavaju prioritetne potrebe.

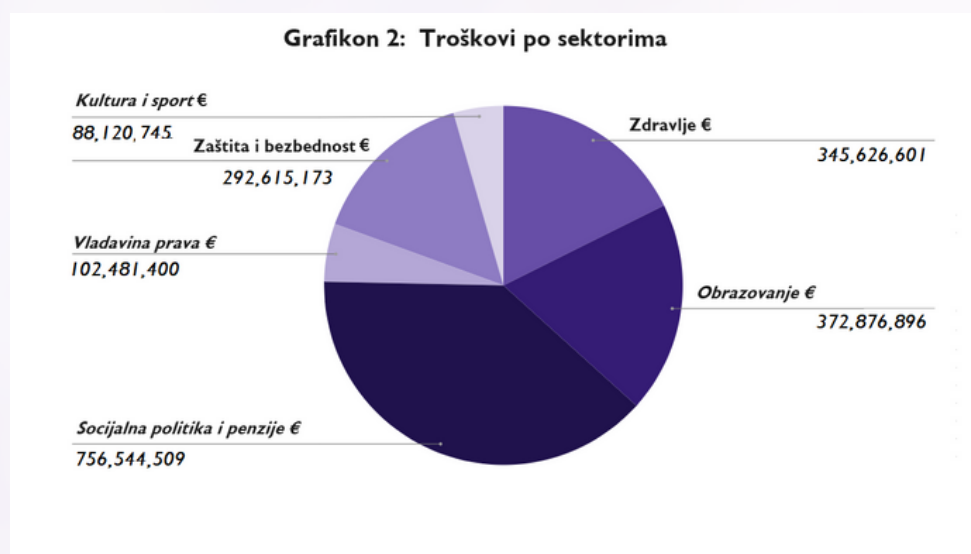
Pregled budžetskih trendova i izdvajanja

Ukupni budžetski rashodi u 2024. godini planirani su da budu oko 3,3 milijarde evra, što predstavlja povećanje od 3% ili oko 91,3 miliona evra više nego u 2023. godini. U kategoriji rashoda za plate i dnevnice, postoji povećanje od oko 59 miliona evra (8 %). Kategorija roba i usluga ima povećanje od oko 25 miliona evra (6%), dok je došlo do smanjenja planiranih rashoda za subvencije i transfere za oko 37 miliona evra (3%).

Grafikon 1: Planirani tekući troškovi na osnovu budžetske kategorije

Po sektorima, budžet za obrazovanje je povećan za oko 54 miliona evra (17%) u odnosu na 2023. godinu. Slično, budžet za zdravstvo je povećan za oko 49 miliona evra (17%). Za sektor vladavine prava, budžet je povećan za približno 14 miliona evra (17%) u poređenju sa 2023. Socijalne politike i penzije su značajno povećane, ukupno oko 756,5 miliona evra, što je za oko 103,7 miliona evra (16%) više nego 2023. godine.. Sektor odbrane i bezbednosti takođe je imao povećanje budžeta od oko 50 miliona evra (21%), dok je budžet za kulturu i sport povećan za oko 31 milion evra (55%).

Rodna integracija

Budžet za 2024. ne sadrži nikakvu analizu potencijalno različitih potreba žena i muškaraca, uključujući pojedince različite starosti, etničke pripadnosti, sposobnosti i geografske lokacije. Niti je praćen Izjavom o rodnom budžetu da bi se objasnilo kako će rashodi doprineti rodnoj ravnopravnosti. Shodno tome, teško je razumeti različite potrebe i način na koji budžet namerava da ih reši ili da doprinese unapređenju rodne ravnopravnosti.

Ključna budžetska linija koja se odnosi na rodnu ravnopravnost predviđena je za Agenciju za rodnu ravnopravnost (ARR) i iznosi 368,912 € u 2024. godini u poređenju sa 354,173 € u 2023. godini, što odražava povećanje od 4% u kategoriji rashoda za plate i dnevnice. Međutim, broj radnika nije povećan.. Svaka opština ima budžetsku liniju za plate i dnevnice za službenika/cu za rodnu ravnopravnost, koji/a ima odgovornost da unapredi rodnu ravnopravnost na opštinskom nivou, uvede rodnu perspektivu u lokalne politike, podiže svest o rodnoj ravnopravnosti i sprovodi druge zakonske obaveze navedene u Programu za rodnu ravnopravnost kao i akcione planove za rodnu ravnopravnost na nacionalnom i opštinskom nivou. Međutim, ova budžetska linija pod nazivom „Rodna pitanja“ postoji u samo 42% opština. Ovaj se procenat smanjio od 2023. godine kada je 44% opština imalo ovu budžetsku liniju. Sve u svemu, ukupni rashodi na ovoj budžetskoj liniji su povećani za 4% (vidi Aneks 1), a prosečan iznos budžeta po opštini je 18,196€. Međutim, budžeti su smanjeni u nekim opštinama kao što su Lipljan i Srbica. Sve opštine (38) imaju budžetsku liniju za „Rodna pitanja“, u ukupnom iznosu od 691,448€. Međutim, neke opštine nemaju izdvojen budžet i budžetska linija je prazna.

Fokus na prioritete rodne ravnopravnosti

Ovaj odeljak ispituje u kojoj meri Zakon br. 08/l-260 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2024. godinu ima u vidu prioritete koje su identifikovane od strane MŽK-a, njenih članica i partnera, na osnovu istraživanja i velikog iskustva. Preporuke za rešavanje ovih prioriteta date su Vladi Kosova i Skupštini. Ovaj odeljak procenjuje u kojoj meri su preporuke adresirane.

Rešavanje pitanja rodno zasnovanog nasilja

Zakon o budžetu za 2024. godinu ne sadrži nikakvu promenu u budžetskim izdvajanjima za osnovne troškove skloništa za žrtve nasilja u porodici, koji iznose 1,5 miliona evra. Ovaj iznos pokriva osnovne troškove skloništa za žene i decu. Budžet takođe predviđa izgradnju skloništa u Uroševcu za žene koje su pretrpele nasilje. Budžet Kancelarije za zaštitu i pomoć žrtvama je takođe povećan, kako je preporučeno, za 120.503 evra (41%) u odnosu na 2023. godinu, što može doprineti poboljšanju zaštite za žrtve rodno zasnovanog nasilja. Iako svi ovi troškovi označavaju poboljšanja i važni su za unapređenje rodne ravnopravnosti, budžet za 2024. ne adresuje nekoliko troškova predviđenih Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), koja je u okviru Ustava Republike Kosovo, uključujući:

- Centar za upućivanje žrtava seksualnog nasilja i Krizni centar za žrtve silovanja (Istanbulska konvencija, član 25) za tretiranje žrtava seksualnog nasilja.
- SOS telefonsku liniju za pomoć, iako je to bilo predviđeno novim Državnim portokolom za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja
- Dovoljan budžet za zapošljavanje još najmanje dva socijalna radnika posebno za tretiranje slučajeva rodno zasnovanog nasilja u svakoj opštini, u skladu sa njihovim institucionalnim nadležnostima u novom Zakonu br. 08/l-185 o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja. Ovo se ne odražava u kategoriji rashoda za plate i dnevnice kao deo Vladinog granta za socijalne usluge. Ovi stavovi su od suštinskog značaja za sprovođenje novog zakonskog okvira, sprečavanje nasilja i zaštitu žrtava, uglavnom žena i dece.
- Iako je 2023. godine postojala posebna budžetska linija za tretiranje žrtava seksualnog nasilja tokom rata, 2024. godine ova budžetska linija ne postoji. Ova budžetska linija je možda bila uključena u drugu kategoriju rashoda, ali to nije jasno.

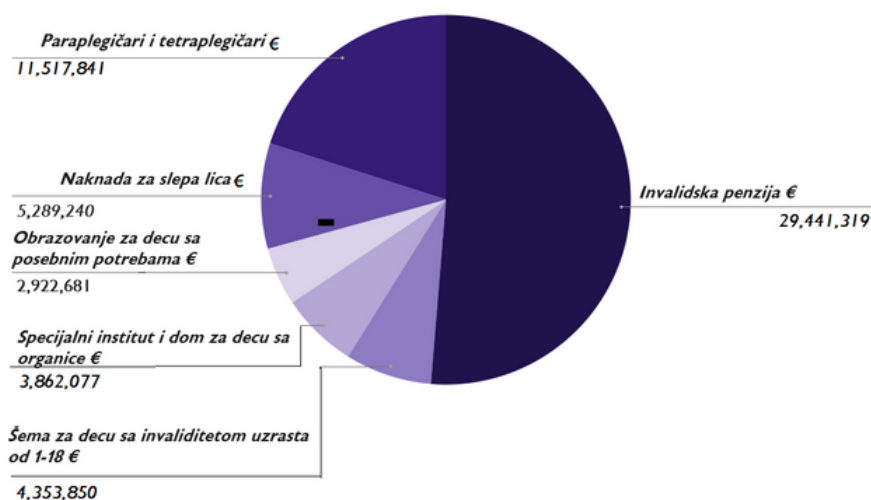
Adekvatno finansiranje šeme lične asistencije

Budžet za 2024. ne uzima u obzir minimalnu zaradu i stvarno vreme potrebno ličnim asistentima da pomognu osobama sa invaliditetom. To doprinosu kršenju raadnih prava ličnih asistenata. Postoji potreba da se poveća budžet koji se izdvaja za lične asistente za paraplegičare i tetraplegičare (PTTP), koji je trenutno određen na 150 evra mesečno, i za slepe osobe, koji je trenutno određen na 125 evra, kako bi se uskladio sa najmanje minimalnom platom (trenutno € 174) ili, idealno, prosečnom platom (521 €). Lični asistenti često rade više od osam sati dnevno da bi obezbedili negu i ne uplaćuju svoje penzije. To predstavlja povredu njihovih radnih prava po Zakonu o radu. Žene su obično prezastupljene među ličnim asistentima, tako da rešavanje ovih pitanja može doprineti poboljšanju života kako ličnih asistenata tako i onih o kojima se oni brinu.

Imajući u vidu da je od jula 2023. godine bilo 2,737 osoba PTTP i 1,858 slepih lica, ovo bi koštalo oko 14,5 miliona evra za 2024. godinu, što je otprilike dvostruko više od trenutnih procenjenih rashoda. U međuvremenu, budžetiranje na osnovu prosečne bruto plate koštalo bi oko 28 miliona evra.

U budžetu za 2024. godinu predviđeno je povećanje budžeta za neke kategorije osoba sa invaliditetom. U kategoriji „Invalidske penzije“ izdvaja se oko 29 miliona evra iz budžeta, što je oko 6 miliona evra (27%) više nego 2023. godine. U „Šemi za decu sa invaliditetom 1-18“ postoji budžet od oko 4 miliona evra, što odražava povećanje od oko 793.850 evra (22%). Kategorija „Obrazovanje za decu sa posebnim potrebama“ ima budžetska izdvajanja od 2,9 miliona evra, što je povećanje od oko 443,586 evra (18%). Za Specijalni institut i dom za decu sa invaliditetom, budžet za 2024. iznosi oko 3,8 miliona evra, što predstavlja značajno povećanje od oko 1,8 miliona evra (97%). Međutim, nema promena u budžetu za PTTP, koji je ostao na oko 11 miliona evra. Slično tome, nema promene u budžetu za slepe osobe, koji je ostao na oko 52 miliona evra

Grafikon 3: Budžetska izdvajanja za osobe sa invaliditetom

Podrška organizacijama civilnog društva

Do danas su se organizacije civilnog društva (OCD) uglavnom oslanjale na međunarodno finansiranje, posebno za praćenje, istraživanje i zagovaranje. Budžet za 2024. mogao je da uključi stalnu, adekvatnu budžetsku liniju za finansijsku podršku civilnog društva u okviru svakog ministarstva i opštine, posebno za ARR. Ovo finansiranje moglo je da podrži inicijative OCD koje imaju za cilj unapređenje rodne ravnopravnosti u skladu sa Programom za rodnu ravnopravnost. Državno finansiranje bi moglo uključivati podršku istraživanju, podizanju svesti, zagovaranju, razvoju politike i praćenju državnih službi. Ova sredstva treba da budu izdvojena na osnovu smernica razvijenih u bliskoj saradnji sa OCD kako bi se obezbedila pravičnost, transparentnost i nezavisnost civilnog društva.. Uspostavljanje ove stalne podrške povećalo bi dugoročnu održivost OCD koje bi mogle da podrže Vladu u unapređenju rodne ravnopravnosti. Vlada nije prihvatila ovu preporuku za uspostavljanje takve budžetske linije.

Rešavanje pitanja neformalne ekonomije i unapređenje prava radnika

U Programu Vlade 2021-2025, zaštita prava radnika, poboljšanje uslova rada i povećanje broja inspektora rada postavljeni su kao prioriteti, ali ti prioriteti nisu reflektovani u budžetu za 2024. godinu.. Tačnije, Vlada je zapravo smanjila budžet Inspektorata rada za 14% u kategoriji plata. Ovo smanjenje dovodi radnike u opasnost u trenutku kada je potrebno više inspektora, a ne manje, za rešavanje pitanja rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja na poslu i neformalnog rada, što izgleda nesrazmerno pogađa žene.

Preporuke

1. Institucionalizovati ROB u skladu sa zakonskim obavezama i najboljim međunarodnim praksama, uključujući i sa Dopunskim okvirom za procenu rodno odgovornog upravljanja javnim finansijama (PEFA GRPFM), I pokazateljem ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija 5.c.1 (UN COR 5.c.1):

- Uključiti pažnju na ROB u predstojećem Zakonu o javnim finansijama i uključiti u sisteme digitalnog finansijskog upravljanja zahteve za obezbeđivanje rodne analize, polaznih osnova i ciljeva za unapređenje rodne ravnopravnosti u vezi sa planiranim budžetskim rashodima.
- Zahtevati objavljivanje aneksa o rodnoj ravnopravnosti od strane ministarstava i opština, u cilju transparentnosti i odgovornosti.
- Objaviti Izjavu o rodnom budžetu koja će pratiti Zakon o budžetu za 2024. kako bi se razjasnilo kako će rashodi doprineti rodnoj ravnopravnosti, posebno imajući u vidu da trenutno budžetiranje Kosova po linijskim stavkama ne daje do znanja kako će rashodi doprineti unapređenju rodne ravnopravnosti.

2. Odvojiti sredstva za unapređenje rodne ravnopravnosti u opštinama: Osigurati da svaka opština ima određeni budžet i platu za službenika/cu za rodnu ravnopravnost kako bi ispunio/la zakonske obaveze.

3. Rešavati pitanje rodno zasnovanog nasilja:

- Ministarstvo pravde bi trebalo da izdvoji adekvatne resurse za Centar za upućivanje žrtava seksualnog nasilja, Krizni centar za žrtve silovanja i SOS telefonsku liniju, koji će tretirati žrtve u skladu sa Istanbulskom konvencijom
- Ministarstvo finansija, rada i transfera i Ministarstvo pravde treba da snažno podstiču opštine da povećaju budžet za plate i dnevnice, zapošljavajući najmanje dva dodatna socijalna radnika u svakoj opštini i četiri u Prištini. Oni bi trebalo bi da budu obučeni, sertifikovani i da imaju poseban zadatak da postupaju sa slučajevima rodno zasnovanog nasilja. Dodatni troškovi iznose oko 444.000 evra i doprineće primeni pravnog okvira, uključujući i novog Državnog protokola za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja.

4. Povećati budžetsku liniju za finansiranje šeme lične asistencije na osnovu vremena potrebnog od ličnih asistenata da pomognu osobama sa invaliditetom. Ovo prilagođavanje će koštati oko 14.556.960 evra, što je otprilike dvostruko više od sadašnjih procenjenih troškova

5. Izdvojiti budžetsku liniju za OCD za podršku istraživanju, podizanju svesti, zagovaranju, razvoju politike i praćenju državnih službi, omogućavajući njihov doprinos rodnoj ravnopravnosti

6. Baviti se neformalnom ekonomijom i pravima radnika: Povećati budžet za Inspektorat rada i povećati broj inspektora rada. Ovo će podržati napore za rešavanje pitanja neformalnosti sa rodno odgovornim pristupom i za zaštitu prava radnika, uključujući prava žena da rade bez rodno zasnovane diskriminacije i uznemiravanja.

Aneks 1. Opštinski budžeti za rodnu ravnopravnost (budžetska linija za rodna pitanja)

Opština	Budžet za rodna pitanja 2023.	Budžet za rodna pitanja za 2024.	Razlika	%	Broj radnika 2023	Broj radnika 2024
Dečani						
Dragaš	9,907 €	11,200 €	1,293 €	13%	1	1
Uroševac						
Kosovo Polje	24,007 €	24,911 €	904 €	4%	2	2
Đakovica						
Gnjilane						
Glogovac						
Gračanica	10,924 €	11,760 €	836 €	8%	1	1
Elez Han						
Istok	23,000 €	29,535 €	6,535 €	28%	3	3
Junik						
Kačanik	9,418 €	12,248 €	2,830 €	30%	1	1
Kamenica	14,500 €	15,501 €	1,001 €	7%	1	1
Klina	10,750 €	13,393 €	2,643 €	25%	1	1
Klokot						
Leposavić						
Lipljan	15,500 €		(15,500) €	100%	2	0
Mališevo	19,621 €	19,621 €		0%	1	1
Mamuša						
Severna Mitrovica						
Mitrovica	39,290 €	44,380 €	5,090 €	13%	2	2
Novo Brdo	12,100 €	13,600 €	1,500 €	12%	1	1
Obilić						
Parteš	6,500 €	7,000 €	500 €	8%	1	1
Peć	10,840 €	13,037 €	2,197 €	20%	1	1
Podujevo						
Priština						
Prizren						
Orahovac	7,308 €	8,964 €	1,656 €	23%	1	1
Ranilug	10,050 €	10,769 €	719 €	7%	1	1
Štrpce						
Štimlje						
Srbica	38,881 €	36,880 €	(2,001) €	-5%	3	3
Suva Reka						
Vitina						
Vučitrn	16,824 €	18,338 €	1,514 €	9%	2	2
Zubin Potok						
Zvečan						
Ukupno	279,420 €	291,137 €	11,717 €	4%	25	23

Za više informacija kontaktirajte:
Elirjeta Beka
Kosovo Women's Network
E-mail: elirjeta@womensnetwork.org

